

LATGALES ARHITEKTŪRAS PĒRLES

Jānis Krastiņš

janis.krastins_1@rtu.lv

Atslēgas vārdi: *Latgale, kultūras mantojums, arhitektūras pieminekļi*

Raksts ir analītisks apkopojums par nozīmīgākajiem Latgales arhitektūras pieminekļiem no viduslaikiem līdz mūsdienām. Materiāls kārtots hronoloģiskā secībā, bet objekti analizēti mākslinieciski stilistisko kategoriju kontekstā.

Viena no visas Latvijas arhitektoniskās ainavas vērtīgākajām sastāvdaļām ir 18. gs. celtās Latgales baroka stila baznīcas. Ievērojamākās no tām ir Aulejas, Dagdas, Viļānu, Krāslavas, Piedrujas, Pasienes, Aglonas un Bērzgales baznīcas. Baroka atskaņas jaušamas arī klasicisma stila laikā, 19. gs. pirmajā pusē celto Asūnes, Rundēnu, Šķaunes Landskoronas un Ezernieku Bukmuižas baznīcu arhitektūrā. Baroka izteiksmes līdzekļu pārcēlumī eklektisma stila ietvaros ir Vissvētākās Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca Daugavpilī (1905) un Nautrēnu Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca Rogovkā, bet vēl vēlāk — Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas baznīca Ludzā (1939, 1990–1995).

Klasicisma stila mantojums raksturīgs ar vienu un to pašu, orderu sistēmā balstīto izteiksmes līdzekļu lietojumu visdažādākās nozīmes celtnu arhitektūrā. Latgale var lepoties ar vienu no Latvijā agrākajiem klasicisma paraugiem — Varakļānu muižas pili (1783–1789).

Eklektisma periods atstājis virkni skaistu, no laukakmeņu mūra un sarkanajiem ķieģeļiem vai ķieģeļu neogotikas stilistikā veidotu dievnamu un vairākas impozantas pilsētu dzīvojamās ēkas ar figurālā sarkanu ķieģeļu mūrī veidotām fasādēm. Daugavpilī ir arī daži jūgendstila piemēri, bet Lūznavas muižas pils ir ievērojamākais jūgendstila izpausmes piemērs šī tipa celtnēs visas Latvijas mērogā.

Viena no visā Latvijā ievērojamākajām sabiedriskajām ēkām, kas tapusi periodā starp abiem pasaules kariem, ir Vienības nams Daugavpilī. Padomju laiks atstājis galvenokārt tipveida ēkām apbūvētos dzīvojamās “masīvus” un dažādas tipveida sabiedriskās ēkas. Ievērojamākās pēc tā sauktajiem individuālajiem projektiem tapušās tālaika celtnes ir kafejnīca “Rēzna” Rēzeknē (1967–1970) un kinoteātris “Oktobris” Daugavpilī (1981). Savukārt mūsdienų pienesums — Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs “Zeimuļs” (2009–2012) un reģionālais daudzfunkcionālais centrs (koncertzāle) “Gors” (2010–2013) Rēzeknē ienesuši jaunu, augstāka līmeņa kvalitāti visā apkārtējā pilsētvidē.

levads

Latvijas trešās zvaigznes Latgales devums Latvijas kultūras kopējo vērtību uzkrājumā visbiežāk aplūkots literatūras vai

tēlotājmākslu sakarā. Mazāka vērība veltīta būvmākslai.

Profesora B. Vipera pazīstamajā pētījumā par baroka mākslu Latvijā nepilnas

sešas lappuses veltītas dažām Latgales baroka baznīcām.¹ Pirmais detalizētākais pētījums par Latgales arhitektūras mantojumu bija arhitekta Artūra Krūmiņa 1940. g. aizstāvētā disertācija par šī novada koka baznīcām. 2003. g. tā pirmo reizi publicēta.² Latgales sakrālajai arhitektūrai pastarpināti vai fragmentāri pievērsusies arī mākslas zinātniece Rūta Kaminska³, dažas ievērojamas celtnes Latgalē analizētas atsevišķos rakstos periodikā vai tematiskos izdevumos, taču Latgales arhitektūras loma un vieta Latvijas arhitektūras vēsturē joprojām nav precīzi noteikta.

Šajā rakstā mēģināts ieskicēt pamatu nozīmīgāko Latgales arhitektūras pieminekļu datu bāzei, materiālu kārtojot hronoloģiskā secībā, bet objektus analizējot mākslinieciski stilistisko kategoriju kontekstā. Dažādos laika posmos vispārējā būvniecībā iezīmējušās atšķirīgas prioritātes, tāpēc mākslinieciski stilistiskā skatījumā liela nozīme ir arī ēku tipoloģijai. Atsevišķā reģionā konkrēta vēsturiskā mākslas stila vizuālais tēls var galvenokārt saistīties ar kulta celtni, muižu kungu namu, konkrēta tipa publisko ēku vai cita veida celtni arhitektūru. Tas uzskatāmi jaušams arī Latgales būvmākslas mantojumā.

Lielākās daļas tekstā minēto objektu atributējumi (celšanas laiks un arhitekti) ņemti no līdzšinējās publikācijās visbiežāk fiksētajiem. Atsaucēs norādīti tikai jaunatklāto vai līdz šim nezināmo objektu atributējumu avoti. Visas fotofiksācijas veicis raksta autors.

Viduslaiku pilis

Nocietinātās viduslaiku pilis vai to paliekas, kā arī kulta celtnes Latvijā faktiski ir vienīgās monumentālās būvmākslas attīstības agrākā posma liecības. Latgalē nav viduslaiku baznīcu, bet ir vairāku piļu paliekas. Vēsturē nozīmīgākās bijušas Dinaburgas (Vecdaugavpils), Rēzeknes (*Rositen*), Ludzas (*Ludsen*) un Viļakas (*Marienhausen*) pilis. Tās visas cēlis Livonijas ordenis, lai atvairītu krievus, kas uzmākušies tagadējās Latvijas zemēm jau kopš 13. gs. Pēc krievu uzbrukumiem šis pilis 17. vai 18. gs. pārvērstas drupās. Vairākas no tām izskatā, kāds tām bijis 1797. g. grafiskos attēlos, fiksējis Johans Kristofs Broce.⁴ Mūsdienās cik necik pamanāmas šo piļu paliekas saglabājušās vienīgi Rēzeknē un Ludzā.

Iespaidīgākās ir Ludzas pilsdrupas. Livonijas ordeņa pils Ludzā tapusi 14. gs. nogalē. 1481. g. krievu iebrukuma laikā tā nopostīta, bet 1525. g. Ordenis to atjaunojis. Pēc tam pili vairākkārt ieņēmuši gan zviedri, gan poļi, gan krievi. Tā dēvētā Otrā Ziemeļu kara laikā 1654. g. pils sapostīta un vairs nav atjaunota.

Ludzas pils paliekas joprojām ir Ludzas zīmols un iespaidīgākās pilsdrupas visā Latgalē, taču pēdējās desmitgadēs notikuši vairāki seno mūru palieku nobrukumi. Tos var labi pamanīt, salīdzinot 1972. un 2010. g. veiktās fotofiksācijas (*1.* un *2. att.*). Neveicot nepieciešamos konservācijas pasākumus, pēc dažām paaudzēm šī valsts nozīmes arhitektūras pieminekļa vietā būs vien dažas akmeņu kaudzes.

1. att. Livonijas ordeņa pils drupas Ludzā. 1972. g. foto

2. att. Livonijas ordeņa pils drupas Ludzā. 2010. g. foto

Baroka, pēcbaroka un neobaroka baznīcas

Lauku vidē pamanāmākās celtnes ir baznīcas. Latgalē līdz pat 18. gs. tās bija vienīgi nelielas koka celtnes. Tad Latgale tika iekļauta Krievijas impērijā un iestājās relatīva politiskā miera periods, kas veicināja vērienīgāku nekā iepriekš būvniecību.

18. gs. bija baroka stila augstākā uzplaukuma un pakāpeniska norieta laiks. Šis stils atstājis nozīmīgas pēdas Latgales kultūrainavā, kurā vieni no raksturīgākajiem vides tēliem ir tieši baznīcas. Krietna daļa no tām ir samērā apjomīgas baltas mūra celtnes ar diviem torņiem. 18. gs. Latvijas teritorijā tādas tapa tikai Latgalē, bet tās ir viena no visas Latvijas arhitektoniskās vides vērtīgākajām sastāvdaļām.

Senākā baroka celtnē un arī senākā saglabājusies koka baznīca Latgalē ir Indricas Svētā Jāņa Kristītāja Romas katoļu baznīca (1698), taču raksturīgā Latgales baroka mūra baznīcu tēla agrākais paraugs ir Svētās Marijas Magdalēnas katoļu baznīca Aulejā (1709). Tās torņi ir padrukni, bet

rietumu fasāde veido starp torņiem spēcīgi izvirzītu rizalītu (3. att.). Tikai vairāk nekā 30 gadus vēlāk tapa nākamā Latgales baroka baznīca — Svētās Trīsvienības katoļu baznīca Dagdā (1741–1743). Tās abi torņi atrodas vienā plaknē ar visu rietumu fasādi un ir zemāki par vidusjoma zelmīni (4. att.). Tā acimredzot ir vēl neattīstījusies divu torņu kompozīcija, nevis “torņu samazināšanās” tendence, ko savulaik saskatījis B. Vipers⁵, jo šī ir tikai otrā divu torņu baznīca Latgalē. 1752. g. sāka celt Svētā Ercenģeļa Miķeļa katoļu baznīcu Viļānos, kas iezīmēja kanonisko Latgales baroka baznīcu tipu izkoptā veidolā (5. att.). Slaidie torņi veido izteiksmīgu siluetu, bet it kā piezēmetais vidusjoma zelmīnis starp torņiem piešķir celtni līdzsvarotas proporcijas. Drīz vien tapa Svētā Ludviga katoļu baznīca Krāslavā pēc arhitekta Antonio Parako (*Antonio Paracco* 1755–1767) projekta. Tā diezgan tieši atspoguļo daudzu pazīstamu Itālijas baroka dievnamu arhitektūru un formu valodā ir viena no visizkoptākajām, taču palika izņēmums Latgales 18. gs. baznīcu vidū, jo tai nav torņu (6. att.). Tiesa, B. Vipers

3. att. Auleja. Svētās Marijas Magdalēnas katoļu baznīca. 1709

4. att. Dagda. Svētās Trīsvienības katoļu baznīca. 1741–1743

5. att. Viļāni. Svētā Ercenģeļa Miķeļa katoļu baznīca. 1752

6. att. Krāslava. Svētā Ludviga katoļu baznīca. 1755–1767. A. Parako

7. att. Piedruja. Svētās Jaunavas Marijas Debesbraukšanas katoļu baznīca. 1759–1780

8. att. Feimaņi. Svētā Jāņa Kristītāja katoļu baznīca. 1760

9. att. Pasiene. Svētā Gara (Svētā Dominika) katoļu baznīca. 1761–1770

10. att. Aglona. Marijas Debesbraukšanas bazilika. 1768–1780

11. att. Bērzgale. Svētās Annas Romas katoļu baznīca. 1776

Krāslavas baznīcas arhitektūrā saskatījis Latgales baznīcu “otro variantu”, kas stilistiskās tipoloģijas ziņā vēlāk izpaudies arī Bukmuižas baznīcā.⁶ Taču abu šo baznīcu tapšanu laika ziņā šķir vairāk nekā 70 gadu, un tās ir ļoti atšķirīgas gan telpiskās uzbūves, gan mēroga, gan mākslinieciski stilistiskā ziņā.

Astoņpadsmitā gadsimta sešdesmitie gadi bija visražīgākie Latgales baznīcu celtniecībā. Gandrīz vienlaikus tapušas Piedrujas, Feimaņu un Pasienes baznīcas. Piedrujas un Pasienes baznīcas ir Latgales baroka ikonas ar ļoti bagātīgu un krāšņu iekštelpu apdari un aprīkojumu.

Svētās Jaunavas Marijas Debesbraukšanas katoļu baznīcai Piedrujā (1759–1780) ir samērā augsts vidusjoma zelminis, un visa rietumu fasāde, kaut veidota vienā plāknē, burtiski viļņojas baroka liekto līniju spēlē (7. att.). Svētā Gara jeb Svētā Dominika katoļu baznīcai Pasienē (1761–1770) ir slaidāki daudzpakāpju torņi un spēcīgi reljefa rietumu fasādes detaļu artikulācija. Šeit ir gan dinamiski krepētas dzegas, gan pilnējuma kolonas portālā un torņa otrās pakāpes stūros (9. att.).

Feimaņu baznīca ir koka celtne, taču, atšķirībā no daudzām citām formās samērā vienkāršajām koka baznīcām, tās apjoma veidols daudz neatšķiras no lielajām mūra baznīcām. Īpašu šarmu šai celtnei piešķir tipiski barokālie torņu vainagojumi (8. att.).

Vēlākie kanonisko Latgales balto baroka baznīcu paraugi ir Marijas Debesbraukšanas bazilika Aglonā (1768–1780) un Svētās Annas Romas katoļu baznīca Bērzgalē (1776). Aglonas bazilikas vizuālo uztveri stipri izkropļojis paviljons, kas dievnama priekšā uzslēti 20. un 21. gs. mijā (10. att.). Bērzgales baznīca ir samērā neliela un vienkārša (11. att.). Vienkāršajā, zināmā mērā pat primitīvajā iekštelpā baroka elpas plūdums jaušams ieejas sienas un to vainagojošās ērģeļu luktas balustrādes slaidajā izliekumā.

Latgales baznīcu celtniecībā baroka suļīgi plastiskā formu valoda savdabīgi transformētā veidolā izpaudās vēl 19. gs., kad mākslas stila attīstības gaita jau sen bija ievirzījies klasicisma gultnē. Mākslas stila laika secības kontekstā to varētu klasificēt kā pēcbaroku. Tapa vesela virkne nelielu,

LETONIKAS VII KONGRESA MATERIĀLI

lielākoties vienjoma baznīcu, kuru gala fasādēm ir raksturīgs baroka siluets, bet arhitektoniskajā apdarē ieastas klasicisma detaļas. Šīm baznīcām nav torņu, bet pie visām ir zemi, brīvstāvoši un parasti no paša dievnama atšķirīgā formu valodā veidoti zvannorņi.

Svētā Krusta pagodināšanas draudzes baznīcas Asūnē (1816–1819) baltais apjoms ir tikpat kā noslēpts aiz masīva, no laukakmeņiem un ķieģeļiem samūrēta zvannorņa. Kopumā barokālo fasādi vainago klasisks trīsstūrveida frontons (12. att.). Svētā Krusta paaugstināšanas Romas katoļu baznīcai Rundēnos (ap 1820) baroka izteiksme jaušama vienīgi izteikti kulisveidīgās fasādes kontūras ieliekumos (13. att.). Iekštelpas apdarē un aprīkojumā nedalīti valda uzsvērti rustikālā manierē izpildītas klasicisma formas. Landskoronas Vissvētās Trīsvienības katoļu

baznīca Šķaunē (1828) citu vidū izceļas ar detaļās piesātinātu fasāžu un iekštelpas arhitektonisko apdari. Šeit ir veseli divi brīvstāvoši zvannorņi, kas veido ansambli ar baznīcu. Tiesa, atšķirībā no pašas baznīcas groteskās fasādes, tie ieturēti stingri klasiskās formās (14. att.). Viena no pēdējām baroka atskaņām 19. gs pirmās puses arhitektūrā ir Bukmuižas Svētā Ludviķa Romas katoļu baznīca Ezerniekos (1830). No publikācijas publikācijā ceļo frāze, ka “baznīca ir celta baroka stilā”⁷, taču galvenās fasādes arhitektūrā baroka formu valodu atgādina vienīgi zelmiņa kontūras sānu ieliekumi, kas ir barokā izplatīto zelmiņu sānu volūtu kompozīcijas vienkāršo joms (15. att.).

Baroka tradīcijas Latgales baznīcu arhitektūrā tomēr nebeidzās līdz ar šī stila vai tā vēlāko izstrāvojamu norietu. Arī eklektisma neostilos veidoto dievnamu klāstā ir spoži

12. att. Asūne. Svētā Krusta pagodināšanas draudzes baznīca. 1816–1819

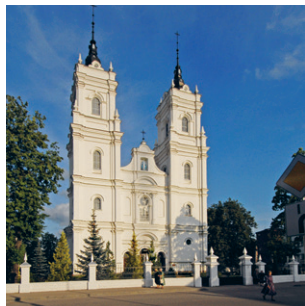
13. att. Rundēni. Svētā Krusta paaugstināšanas Romas katoļu baznīca. Ap 1820. g.

14. att. Šķaune. Landskoronas Vissvētās Trīsvienības katoļu baznīca. 1828

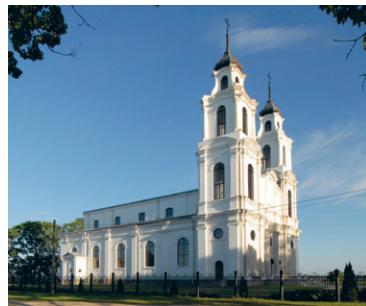
15. att. Ezernieki. Bukmuižas Svētā Ludviķa Romas katoļu baznīca. 1830

16. att. Daugavpils. Vissvētākās Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca. 1905. V. J. K. Neimanis

17. att. Rogovka. Nautrēnu Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca. 1901–1914

18. att. Ludza. Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas baznīca. 1939, 1990–1995. P. Pavlovs

neobaroka arhitektūras paraugi, kas tapuši gan 19. gs. otrajā pusē, gan 20. gs. Balto divtorņu neobaroka baznīcu agrākais piemērs ir Dvietes Svētā Staņislava Kostkas Romas katoļu baznīca (1864). Tā atrodas Latgalei pieguļošajā Augšzemē un ir tiešs Latgales baznīcu arhitektūras tradīciju izpaudums. Līdzīgi baroka izteiksmes līdzekļu pārcēlumi eklektisma stila ietvaros ir Vissvētākās Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca Daugavpilī (1905), kas celta pēc ievērojamā arhitekta un kultūrvēsturnieka Vilhelma Neimaņa (*Wilhelm Neumann*) projekta (16. att.), un Nautrēnu Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas Romas katoļu baznīca Rogovkā (1901–1914). Pēdējā ir unikāls baroka formu valodas īstenojums sarkano ķieģeļu mūra konstrukcijā (17. att.).

Noslēdzošais posms kanonisko Latgales baznīcu ķēdē ir Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas baznīca Ludzā. To pēc Ludzas izdegšanas sāka celt 1939. g. Projektu bija izstrādājis Pāvils Pavlovs (1880 — pēc 1970) — pazīstams un ražīgs arhitekts, kurš 1920. g. bija emigrējis uz Latviju no Padomju Krievijas un dzīvoja Rēzeknē. Padomju okupācija celtniecību pārtrauca. To atsāka tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas un pabeidza 1995. g. (18. att.). Stilistikā skatījumā to var pieskaitīt postmodernismam, kas dažkārt, līdzīgi eklektismam, pievērsās iepriekšējo laikmetu stilu formu interpretācijām.

Baroka profānbūves

Dažādu tipu laicīgo celtnu jeb profānbūvju arhitektūrā baroka pēdas Latgalē, salīdzinot ar baznīcām, ir krietni vājākas.

19. att. Krāslava. Muižas pils. 18. gs. otrā puse
20. att. Krāslava. Muižas pils "bibliotēka" (izpriecu villa). 1759

levērojamākais šī stila piemineklis ir grāfu Plāteru muižas pils ansamblis Krāslavā. Pils (19. att.) atrodas Daugavas ielejas krasta augšējā terasē un jau ilgāku laiku gaida atjaunošanu. Kritiskā stāvoklī ir par pils bibliotēku iesauktā izprieču villa (1759), kas atrodas krasta piekājē. Šīs trīsstāvu mūra ēkas (20. att.) fasādes vidusdaļā izceļas ar varenām joniskām kolonnām ieskauts segmenta formas rizalīts. Latvijā nav nevienas citas profānbūves, kuras apjomam būtu tik spēcīga baroka plastiski sulīgā izteiksme.

Klasicisms

Klasicisms 19. gs. sākumā ievilka stigrus, antīko orderu sistēmā sakņotus vaibstus visas Latvijas kultūrainavā. Ar trīsstūrveida frontonu vainagots kolonu portiks kļuva par raksturīgu elementu gan piļu, gan saimniecības ēku, gan kulta celtni, gan parastu dzīvojamo namu arhitektūrā. Profānbūvju arhitektūrā viens no Latvijā agrākajiem klasicisma paraugiem parādījās tieši Latgalē. Tā ir Varakļānu muižas pils (1783–1789), kas celta pēc itāļu arhitekta Vinčenco Macoti (*Vincenzo Mazotti*, 1756–1798)⁸ projekta (21. att.).

Pēc V. Macoti projekta vienlaikus ar pili sāka celt arī Varakļānu Svētās Marijas katoļu baznīcu (22. att.), taču tās celtniecība pabeigta tikai 19. gs. vidū (1851–1854). Klasicisms savu formu valodas izteiksmi uzspieda arī vairākām tradicionāli no koka celtajām baznīcām. Tāda, piemēram, ir Briģu Svētās Trīsvienības katoļu baznīca (1800, 23. att.). Raksturīgs “tīra” klasicisma izpausmes piemērs ir nelielā kapela Preiļu pils parkā (1817, 24. att.).

Kanonisku klasisko formu valodā veidotas ne tikai katoļu, bet pat vairākas pareizticīgo baznīcas, kaut gan šīs konfesijas dievnamu arhitektūrā parasti tiek stingri ievērotas nemainīgas tā sauktās krievu–bizantiešu stila tradīcijas. Vēlā klasicisma jeb ampīra stila piemēri ir Ilzeskalna Kuļņevas pareizticīgo baznīca (1832) un Ludzas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo baznīca (1845), bet Šķeltovas Svētā Nikolaja pareizticīgo baznīca (1836) atgādina mazu antīko templīti (25. att.).

Klasicisma vēlas izskaņas piemērs ir Vārkavas muižas pils (1865). Šķiet, ka kanoniskais klasicisma stila zīmols — portiks ar lēzeno trīsstūrveida frontonu — ēkai piebūvēts jau

21. att. Varakļāni. Muižas pils. 1783–1789.
V. Macoti

22. att. Varakļāni. Svētās Marijas katoļu baznīca.
18. gs., 1851–1854. V. Macoti

23. att. Briģi. Svētās Trīsvienības katoļu baznīca. 1800

24. att. Preiļi. Kapela pils parkā. 1817

25. att. Šķeltova. Svētā Nikolaja pareizticīgo baznīca. 1836

26. att. Vārkava. Muižas pils. 1865

pēc tās uzcelšanas, lai to padarītu “stilīgāku” (26. att.).

Iespaidīgs klasicisma ansamblis ir Daugavpils cietokšņa apbūve. Šo cietoksni Krievijas cara valdība izbūvēja 1810.–1833. gadā — laikā, kad visā Eiropā līdzīgus nocietinājumus intensīvi jauca nost, jo tie savu militāro nozīmi bija zaudējuši. Daudzas ēkas cietoksni uzcēla pēc Sanktpēterburgas arhitekta Aleksandra Štauberta (1781–1843) projektiem. Šo ēku fasāžu kompozīcijas veidotas atbilstoši tolaik populārajiem “paraugfasāžu” zīmējumiem. Bijusī manēža (27. att.) atjaunota 2013. g., un tajā darbojas Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs.

Eklektisms

Deviņpdsmitā gadsimta eklektisma stils, kas pēctecīgi turpinājās vēl 20. gs. pirmajā pusē, ienesa jaunus vaibstus gan pilsētu apbūvē, gan lauku ainavā. Eklektisma dažādo neostilu klāstā ar savdabīgu izteiksmi izceļas neogotika. Tā līdz ar stila pirmsākumiem spilgti izpaudās vairāku muižu kungu namu arhitektūrā. Viens no ievērojamākajiem neogotikas piemēriem visas Latvijas mērogā ir Preiļu pils, kas celta 1860.–1864. g., iespējams, pēc poļu arhitektu Gustava Šahta un A. Beļeckas projekta. Pēc padomju laikā notikušajiem ugunsgrēkiem no pils saglabājās tikai ārsienas, kas tika iekonservētas (28. att.). 2017. g. pils atjaunota.

27. att. Daugavpils. Cietokšņa manēža, tagad — Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs. Ap 1820. g. A. Štauberts

28. att. Preiļi. Muižas pils. 1860–1864.
G. Šahts, A. Beļeckis

29. att. Daugavpils. Ēka Institūta ielā 6

Eklektisma arhitektoniskajām detaļām piesātinātā, vienmērīgi ritmizētā mākslinieciskā valoda vispiltāk jaušama Daugavpilī. Dzīvojamās ēkas Institūta ielā 6 un Saules ielā 1, kurās tagad izvietojusies Daugavpils Universitātes Mūzikas un mākslu fakultāte, ir eklektisma formālā paveida, tā sauktā ķieģeļu stila šedevri (29. att.). Ēkas ar figurālā sarkanu ķieģeļu mūrī veidotām fasādēm ir diezgan pamanāmas visu Latvijas mazpilsētu vidē, taču Daugavpilī šīs ēkas ar detaļu bagātību un daudzveidību tālu pārspēj visas citas.

Eklektisms ievērojami paplašināja arī Latgales baznīcu arhitektūras kopējo ainavu.

Līdzīgi kā citviet Latvijā, stilistikajā aprītē ienāca gan neoromānika, gan neogotika. Daudzas baznīcas ir laukakmeņu mūra, parasti akmeņus kombinējot ar sarkanajiem ķieģeļiem, taču, atšķirībā no pārējās Latvijas, lielākā daļa šo Latgales baznīcu ir ar diviem torņiem. Raksturīgākās ir Svētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca Vārkavā (1877), Svētās Annas Romas katoļu baznīca Izvaltā (1896, 30. att.), Romas katoļu baznīca Nīdermuižā (1901), Svētā Franciska katoļu baznīca Riebiņos (1907, 31. att.), Svētā Labrenča katoļu baznīca Stirnienē (1907–1914) un Vidsmuižas Romas katoļu baznīca Galēnos (1910–1912). Līdzīgas telpiskās

30. att. Izvalta. Svētās Annas Romas katoļu baznīca. 1896

31. att. Riebiņi. Svētā Franciska katoļu baznīca. 1907

32. att. Viļaka. Vissvētās Jēzus Sirds katoļu baznīca. 1884–1891. F. fon Viganovskis

33. att. Līksna. Vissvētās Jēzus Sirds Romas katoļu baznīca. 1909–1912

kompozīcijas un stilistikas dievnami tika būvēti vēl starpkaru periodā. Tādas, piemēram, ir Sāpju Dievmātes Romas katoļu baznīca Atašienē (1930, arhitekti B. Leilands un P. Pavlovs)⁹, Jezupovas Svētā Pētera un Pāvila Romas katoļu baznīca Naujenē (1935–1960, arhitekts P. Pavlovs)¹⁰ u.c.

Iespaidīgi sarkano ķieģeļu neogotikas piemēri ir Vissvētās Jēzus Sirds katoļu baznīca Viļakā (1884–1891, 32. att.), Jēzus Vissvētās sirds baznīca Rēzeknē (1892–1902), kas celtas pēc būvzinženiera Floriana fon Viganovska projektiem, un Vissvētās Jēzus Sirds Romas katoļu baznīca Līksnā (1909–1912, 33. att.). Iespējams, ka tā celta pēc arhitekta V. Neimaņa projekta¹¹, taču dokumentāri pierādījumi šim apgalvojumam nav zināmi.

V. Neimaņa darbs ir Mārtiņa Lutera luterāņu draudzes baznīca Daugavpilī (1891–1893). Tas ir neparasts sarkano ķieģeļu neogotikas dievnams ar vienu, asimetriski novietotu torni (34. att.). Ar īpaši dinamisku, gleznainu būvmasu salikumu izceļas Svētā Jāņa Kristītāja Romas katoļu baznīca Višķos (35. att.), kuru sāka celt 1908. g. pēc pazīstamā baznīcu arhitektūras meistara, zviedru izcelsmes arhitekta Kārļa Eduarda Strandmaņa (*Karl Eduard Strandmann*) projekta.

Gan celtnes telpiskajā izveidojumā, gan atsevišķās detaļās jaušama jūgendstila blāzma. Varenā laukakmeņu mūri veidotā dievnama celtniecība pabeigta 1930. gadā.

Jūgendstils

Divdesmitā gadsimta sākums arhitektūrā iezīmēja mūsdienu stilu sistēmas sākumu. Šīs sistēmas pamatprincips bija jauna radošā metode, kuras pamatā ir celtnes mākslinieciskā tēla atbilstība funkcionāli ērtam iekšējam izkārtojuma. Sistēmas pirmais stils bija jūgendstils, ar kura mantojumu, piemēram, Rīga ir pasauleslavēna, bet daži spilgti jūgendstila paraugi ir arī Latgalē.

Atsevišķi jūgendstilam raksturīgi ornamentāli cilņi ieausti pilnīgi eklektiski veidotās dzīvojamās ēkas Daugavpilī, Rīgas ielā 8 fasādē. Ēka celta 20. gs. sākumā.¹² Citu fasādes apdares detaļu starpā izmantotas “jūgendīgas” maskas, dažāda garuma lizēnu saišķi, līkloču līnijas un ziedu motīvu cilņi. Ēkā tagad atrodas Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejs.

Vispamanāmākā jūgendstila celtnes Daugavpilī ir īres nams ar veikaliem Saules ielā 41 (36. att.). Fasādes kompozīcijas shēmu ēkas projekta autors ir paņēmis no publicēta parauga, šajā gadījumā — Leipcigas

34. att. Daugavpils. Mārtiņa Lutera luterāņu draudzes baznīca. 1891–1893. V. Neimanis

35. att. Višķi. Svētā Jāņa Kristītāja Romas katoļu baznīca. 1908–1930. K. E. Strandmanis

36. att. Daugavpils. Īres nams ar veikaliem Saules ielā 41. 20. gs. sākums

37. att. Daugavpils. Īres nams ar veikaliem Saules ielā 55. 20. gs. sākums

38. att. Lūznava. Muižas kungu nams Pils ielā 8. 1905–1911

arhitekta Franča Roha (*Franz Roch*) izstrādāta “modernas fasādes projekta”.¹³ Šķiet, ka ar to pašu roku, ar kuru zīmēta fasāde Saules ielā 41, zīmēts arī projekts Īres namam ar veikaliem Saules ielā 55 (37. att.). Ēkas fasādes rotā reljefi vainagi un līniju saišķi. Vienu no erkeriem pret Saules ielu pavērstajā fasādē balsta spārnus izpletis ērglis, bet divu hermu balstīts cilindrisks erkers, kuru vainago barokāla silueta tornis, uzsver ēkas apjoma stūri. Mākslinieciskās izteiksmes galvenais spēks tomēr ir ēkas apjomu spēcīgā artikulācija.

Visas Latvijas lauku vidē viens no spožākajiem jūgendstila uzplaisnījumiem ir Lūznavas muižas kungu nams (38. att.). Populāros informācijas avotos parasti tiek minēts, ka tas uzcelts no 1905. līdz 1911. g., un to cēlusi muižas īpašnieka, pazīstamā tiltu būvju inženiera Staņislava Kerbedža (*Stanisław Kierbedź*) meita Jevgēnija Kerbedža (*Eugenia Kierbedź*), īstenojot sava tēva projektu.¹⁴ Taču tas var atbilst patiesībai vienīgi gadījumā, ja ar vārdu “projekts” saprot tikai vispārēju ieceri būvēt, nevis konkrēti izstrādātu ēkas būvprojektu. Ēkas nedaudz romantiskā, bet visai inovatīvā arhitektūra atbilst nobrieduša jūgendstila attīstības pakāpei, bet S. Kerbedžs aizgāja viņšaulē 1899. g., kad jūgendstils visā Ziemeļeiropā vēl tikai kūņojās laukā no eklektisku atdarinājumu un dekoratīvu eksperimentu valgiem. Iespējams, ka celtnes tapšanas procesā piedalījies

J. Kerbedžas brālēns un dzīvesbiedrs, dzelzceļa inženieris Staņislavs Kerbedžs (*Stanisław Kierbedź*), bet visticamāk, ka projektu izstrādājis kāds no profesionālajiem poļu arhitektiem, ar kuriem viņa sadarbojās, 20. gs. sākumā īstenojot publiskās bibliotēkas un mākslas skolas projektus Varšavā.

Uzsvērti asimetriskais Lūznavas pils ēkas apjoms ir it kā samontēts no dažādas konfigurācijas rīzalītiem, erkeriem un lieveņiem, virs visa tā izkārtot terases, zelmiņus, lukarnas un dzeguļotas atikas. Siluetu papildina grotesks tornītis ar vējrādītāju, kura karodziņā redzams gadskaitlis 1911.

2015. g. Rēzeknes novada pašvaldība īstenojusi vērienīgu pils atjaunošanu. Tagad pils ir plaša profila kultūras centrs, kurā notiek koncerti, mākslas izstādes, konferences un citi publiski pasākumi.

Starpkaru perioda mantojums

Nozīmīgas pēdas Latgales kultūrvidē atstāja neatkarīgās Latvijas laiks starp abiem pasaules kariem. Diezgan intensīvajā baznīcu celtniecībā galvenokārt turpinājās vēsturisko stereotipu interpretācijas, taču tapa arī tā laika stilistikai atbilstoši dievnamī. Raksturīgākais piemērs ir Balbinovas Vissvētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca Indrā (39. att.), kas celta 1935.–1940. g. pēc arhitekta P. Pavlova projekta.¹⁵ Kāpjoša apaļloka arkatūra baznīcas rietumu zelmiņī

39. att. Indra. Balbinovas Vissvētās Trīsvienības Romas katoļu baznīca. 1935.–1940. P. Pavlovs

40. att. Zilupe. Valsts pamatskola Skolas ielā 1. 1925. I. Blankenburgs

nedaudz atgādina romānikas formu valodu, taču kopējais fasādes apdares detaļu vertikālums nepārprotami atbilst *Art Deco* estētikai. Baznīcas būvēšana pietiekami ātri neveicās. 1940. g. tā bija gatava pusbūvē, taču bez torņiem. Tie joprojām nav īstenoti.

Starpkaru periodā visu Latviju pārklāja jaunu skolu ēku tīkls. Daudz jaunu skolu tapa arī Latgalē. Valsts pamatskola Zilupē (tagad Zilupes vidusskola, 40. att.), celta 1925. g. pēc arhitekta Indriķa Blakenburga projekta¹⁶ vienlaikus ar Valsts pamatskolu Ilūkstē. Šīs skolas ievadīja starpkaru periodā populāro skolu ēku tipu, kas atrodams visā Latvijā — no Ziemeļvidzemes līdz Rietumkurzemei.

Tāpat kā visā Latvijā, arī Latgalē tapa daudz jaunu veselības aizsardzības iestāžu un citu publisko ēku. Jaunās slimnīcas Latgalē varbūt neizceļas uz līdzīgu citviet Latvijā tapušo celtnu fona, toties dažas kultūras

iestādes ir īstas pērles Latvijas būvmākslas mantojumā.

Jau divdesmito gadu pirmajā pusē tika iecerēta grandioza tautas nama celtniecība Rēzeknē, taču tolaik tādas celtnes īstenošana nebija reāla. Beidzot, 1928.–1929. g., Brāļu Skrindu ielā 3 pēc arhitekta P. Pavlova projekta tika uzcelta “Latgolas Tautas pils”.¹⁷ Otrā pasaules kara beigās Padomju armijas uzlidojumu laikā tā tika saposīta. Pēc kara tā atjaunota autentiskā izskatā — ar visu *Art Deco* stilistikā veidoto fasāžu apdari (41. att.). Tagad ēka ir Rēzeknes pilsētas Kultūras nams.

Apjomīgākā un arī ievērojamākā trīsdesmito gadu vidū celtā publiskā ēka Latvijā ir Daugavpils Vienības nams — daudzfunkcionāla celtnie, kurā atradās latviešu biedrības, dažādu biroju un kluba telpas, lielveikals, teātris un pat peldbaseins. Ēku pēc arhitekta Vernera Vitanda projekta uzcēla ārkārtīgi

41. att. Rēzekne. Latgolas Tautas pils Brāļu Skrindu ielā 3. 1928 — 1929. P. Pavlovs

42. att. Daugavpils. Vienības nams Rīgas ielā 22A. 1936–1937. V. Vitands

īsā laikā: 1936. g. 15. maijā ielika pamatakmeni, bet jau nākamā gada 19. decembrī to iesvētīja.¹⁸ Celtne ir tipisks neoklētisma paraugs, kurā šai stilistikai raksturīgā klasisko orderu izteiksmes valoda interpretēta “nacionālā” garā: galvenajā portikā kolonas ir uzsvērti slaidas, it kā būtu izgatavotas no koka — tradicionālā tautas celtniecības materiāla (42. att.). Iekštelpās, tostarp dzelzsbetona čaulām pārsegtajā teātra zālē, valda *Art Deco* gaisotne.

Padomju laika arhitektūra

Padomju laiks atstāja nehumānos, tipveida ēkām apbūvētos dzīvojamos “masīvus”, tipveida skolas, tipveida bērnudārzus, tipveida kultūras namus un tipveida veikalus, kuros, tiesa, neko daudz nevarēja nopirkt. Būvēt drīkstēja tikai no prefabricētiem un būvlaukumā samontējamiem tipveida būvelementiem. Tā bija noteikusi komunistiskā partija un valdība. Taču arī šajos apstākļos pēc tā sauktajiem individuālajiem projektiem tapa viena otra publiskā ēka, kas uz tipveida fona atšķīrās ar noteiktu arhitektūras kvalitāti.

Tas bija iespējams īpašos gadījumos, pateicoties neoficiālajai, bet tolaik visuresošajai “blata” jeb personīgo sakaru sistēmai. Tādā veidā, piemēram, bija iespējams uzbūvēt kafejnicu “Rēzna” (vēlāk restorāns “*Little Italy*”, tagad bārs un restorāns “Guru”) Rē-

zeknē (1967–1970, arhitekti Juris Pētersons un Jānis Krastiņš). Celtnes ideju un atļauju īstenošanai ar vietējām komunistu varasiestādēm sarunāja valdošajās “augšās” pietiekami labi ieredzētais toreizējais Rēzeknes pilsētas galvenais arhitekts Rihards Laviņš. Viņš bija J. Pētersona studiju biedrs. Nelielā ēka celta toreizējiem apstākļiem unikālā monolītā dzelzsbetona karkasa konstrukcijā. Ēkas galvenais apjoms balstīts uz dzelzsbetona stabiem, bet virs tiem sijas ar trīs metrus garām konsolēm balsta nesošās ārsienas, kas veidotas kā reljefas dzelzsbetona lentes (43. att.). 21. gs. nemākulīgi aizbūvēts ēkas sākotnēji telpiski atvērtais pirmais stāvs.

Celtnes stilistika ir tuva tā sauktajam jaunajam brutālismam, kas pasaulē parādījās 20. gs. sešdesmitajos gados kā viena no alternatīvām modernajai kustībai. Šī ievirze operēja ar samērā dinamiskām, sulīgām, gleznainām vai, gluži pretēji, uzsvērti vienkāršām formām un plaši izmantoja masīvas betona virsmas, tās kombinējot arī ar citiem materiāliem.

Rets un iespaidīgs “individuālās” arhitektūras piemērs ir kinoteātris “Oktobris” (1992. g. pārdēvēts par “Austru”, bet 2001. g. — “Renesansi”) Daugavpilī, Vienības ielā 30 (1981, arhitekts O. Krauklis). Celtne izceļas ar visai plastiskām formām un elegantu apjomu kārtojumu (44. att.).

43. att. Rēzekne. Kafejnīca
Atbrīvošanas alejā 100. 1968–1970.
J. Pētersons un J. Krastiņš.
1990. g. foto

44. att. Daugavpils. Kinoteātris Vienības ielā 30.
1981. O. Krauklis

45. att. Rēzekne. Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs “Zeimuļš” Krasta ielā 17. 2009–2012. R. Kalniņa un M. Krūmiņš

46. att. Rēzekne. Austrumlatvijas reģionālais daudzfunkcionālais centrs “Gors” Pils ielā 4. 2010–2013. U. Balodis, D. Bikše, D. Levane un citi

Mūsdienu pienesums

Pirmā desmitgade pēc Latvijas neatkarības atgūšanas pagāja, galvenokārt sakārtot komunisma laikā nodzīvoto vidi un deformēto tautsaimniecību. Nozīmīgākas jaunbūves sāka parādīties tikai 21. gs., taču 2008. g. būvniecības aktivitātes apturēja globālā ekonomikas krīze. Tomēr jau drīz pēc tam būvniecība uzplauka ar jaunu spēku, daudzviet pilnīgi izmainot vides kvalitāti.

Vienas no iespaidīgākajām Latvijas mēroga jaunceltņēm šajā laikā bija Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs “Zeimuļš” (2009–2012, arhitekti Rasa Kalniņa un Māris Krūmiņš) un Austrumlatvijas reģionālais daudzfunkcionālais centrs “Gors” (2010–2013, arhitekti Uldis Balodis, Daiga Bikše, Daina Levane un citi) Rēzeknē. “Zeimuļš”, kas darbojas kā bērnu un jauniešu interešu izglītības centrs, ir visai savdabīgs dekonstruktīvisma stilistiskas piemērs (45. att.). Šīs stilistikas elementi jaušami arī “Gora” arhitektūrā (46. att.). Celtne ir Latvijā pirmā mūsdienīgā koncertzāle. Tajā ir 1000 skatītāju vietas lielajā un 250 mazajā zālē. Abas celtnes pirms tam faktiski pamestu un nolaidu vietu pārvērta par plašu, labiekārtotu, labi koptu un pievilcīgu pilsētas centra sastāvdaļu, un ir visas Latgales rota.

Nobeigums

Latgales arhitektūras mantojuma vērtību uzkrājumā viens no spožākajiem un arī plašākajiem uzplaiksnījumiem ir baroka baznīcas. Tām noteikti ir izcila vieta visas Latvijas arhitektūrā, un, runājot Latvijas Nacionālā mākslas muzeja direktores Māras Lāces vārdiem, tās ir “milzīga kultūras bagātība, par kuras nozīmi, vēsturi un vērtību diemžēl ne katrs zina”, un ar tām “patiešām varam lepoties, izskaidrojot, kādēļ”.¹⁹ Šādas vērtības ir domāts uzskaitīt “Latvijas kultūras kanonā”. Tomēr šī nācijas kultūras vērtību apkopojuma sadaļā “Arhitektūra un dizains” Latgales baznīcu un arī citu arhitektūras vērtību, bez kurām nav iedomājams Latvijas arhitektūras kopējā tēla raksturojums, vietā ierakstīti vairāku personu vārdi.²⁰ Latgales arhitektūras pārļu virkne ir spilgta rota Latvijas kultūras vērtību vainagā.

Avoti

- ¹ Vipera B. *Latvijas māksla baroka laikmetā*. Rīga: Valters un Rapa, 1937. 138.–143. lpp.
- ² Krūmiņš A. *Latgales koka baznīcas*. Rīga: Jumava, 2003. 191 lpp. (Otrais papildinātais izdevums 2016. 192 lpp.)
- ³ Kaminska R. *18. gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga: Zinātne, 1994. 243 lpp. (Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi);

- Kaminska R., Bistere A. *Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums vēsturiskajā Krāslavas rajonā*. Rīga: Neputns, 2015. 320 lpp. (Mākslas pieminekļi Latvijā).
- 4 Broce J. K. *Zīmējumi un apraksti*. 4. sējums: *Latvijas mazās pilsētas un lauki*. (Publicēšanai sagatavojis Muntis Auns). Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2007. 350., 351., 358. un 359. lpp.
 - 5 Vipers B. 141. lpp.
 - 6 Vipers B. 142. un 143. lpp.
 - 7 Bukmuižas katoļu baznīca [tiešsaiste]. Redzēt. lv [skatīts 12.08.2017.]. http://www.redzet.lv/code/V-788-12/view/Bukmuižas_katoļu_baznīca; Bukmuižas Sv. Ludviķa Romas katoļu baznīca [tiešsaiste]. Vietas: Latvijas ceļvedis [skatīts 12.08.2017.]. http://www.vietas.lv/objekts/bukmuižas_sv_ludvika_romas_katoļu_baznīca; Bukmuižas baznīca [tiešsaiste]. Vikipēdija: brīvā enciklopēdija [skatīts 12.08.2017.]. https://lv.wikipedia.org/wiki/Bukmuižas_baznīca.
 - 8 Curl J. S., Wilson S. *The Oxford Dictionary of Architecture*. Oxford: Oxford University Press, 2015 (Third ed.). P. 474.
 - 9 Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 6343. f., 15. apr., 24. l.
 - 10 LVVA, 6343. f., 21. apr., 44. l.
 - 11 Līksnas Vissvētās Jēzus Sirds katoļu baznīca [tiešsaiste]. Латгалия в Латвии [skatīts 08.08.2017.]. <http://www.latgo.lv/1041105110541043/category/1061105610401052/2>
 - 12 Dažos avotos pilnīgi nepamatoti norādīts gadskaitlis 1883. (Mūsu vēsture [tiešsaiste]. Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejs [skatīts 02.09.2017.]. <http://www.dnmm.lv/>; Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejs [tiešsaiste]. Latvijas Muzeju biedrība [skatīts 02.09.2017.]. <http://www.muzeji.lv/lv/museums/daugavpils-museum-of-regional-studies-and-arts/>; Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejs [tiešsaiste]. Daugavpils [skatīts 02.09.2017.]. <https://www.daugavpils.lv/lv/281> u.c.).
 - 13 Roch F. *Moderne Fassadenentwürfe: Eine Sammlung von Fassaden in Neuzeitlicher Richtung*. Leipzig: Verlag von Bernh. Friedr. Voigt, 1904. Tafel 1.
 - 14 Lūznavas muiža (*Lūznavas Manor*) [tiešsaiste]. *Geocaching* [skatīts 17.04.2017.]. https://www.geocaching.com/geocache/GC6W97X_luznavas-muiza?guid=120a9673-6e35-4ae3-9fa6-5bf923d93f90; Adamaite U. Lūznavas muiža — Rēzeknes novada jūgendstila pērle. [tiešsaiste]. *DIENA KDi* [skatīts 17.04.2017.]. <https://www.diena.lv/raksts/kd/maksla/luznavas-muiza-rezeknes-novada-jugendstila-perle-14121997>; Lūznavas muiža [tiešsaiste]. Atpūtas bāzes [skatīts 17.04.2017.]. http://www.atputasbazes.lv/lv/apskates_objekti/2280_luznavas_muiza/; Lūznavas muiža [tiešsaiste]. Vikipēdija [skatīts 04.02.2017.]. https://lv.wikipedia.org/wiki/Lūznavas_muīža u. c.
 - 15 LVVA, 6343. f., 21. apr., 45. l.
 - 16 LVVA, 6343. f., 10. apr., 285. l.
 - 17 LVVA, 6343. f., 10. apr., 27. l.
 - 18 LVVA, 6343. f., 22. apr., 37. l.
 - 19 Latvijas kultūras kanons [tiešsaiste 08.08.2017.] <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/>
 - 20 Arhitektūra un dizains [tiešsaiste]. Latvijas kultūras kanons [skatīts 08.08.2017.]. <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/>

Par autoru

Dr.habil.arch. **Jānis Krastiņš** (dz. 23.06.1943 Rīgā) ir arhitekts, Rīgas Tehniskās universitātes profesors (1991), Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) īstenais loceklis (1994). Saņēmis LZA Lielo medaļu (1998), Latvijas Arhitektu savienības biedrs (1970). Izstrādājis virkni sabiedrisko un dzīvojamo ēku projektu un veicis vēsturisko celtnu izpēti. Ir vairāk nekā 690 zinātnisku darbu autors, kuri publicēti ASV, Austrijā, Beļģijā, Čehijā, Dānijā, Francijā, Igaunijā, Islandē, Itālijā, Krievijā, Latvijā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Somijā, Vācijā, Spānijā, Turcijā un Zviedrijā. Publikāciju klāstā ir 27 monogrāfijas par dažādiem arhitektūras vēstures un teorijas jautājumiem.

About the Author

Dr. habil. arch. **Jānis Krastiņš** (born 23.06.1943 in Riga) is a Professor of Riga Technical University (1991), Full Member of the Latvian Academy of Sciences (LAS) (1994), holder of the Grand Medal of the LAS (1998), member of the Latvian Association of Architects (since 1970). He has designed a number of public and residential buildings and carried out investigations of historic structures. He is the author of more than 690 scientific works published in Austria, Belgium, Czech Republic, Denmark, Iceland, Italy, Estonia, Finland, France, Germany, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Norway, Poland, Russia, Spain, Sweden, Turkey, United Kingdom and the United States of America, including 27 books on various aspects of history and theory of architecture.

ARCHITECTURE PEARLS IN LATGALE

Jānis Krastiņš

janis.krastins_1@rtu.lv

Summary

Key words: *Latgale, cultural heritage, architectural monuments*

The article is an analytical summarisation of the most significant architectural monuments in Latgale from the Middle Ages to the present. The material is arranged in chronological order, and the objects are analyzed in the context of artistic stylistic categories.

One of the most valuable parts of the whole Latvian architectural landscape is Baroque churches built in the 18th century in Latgale. The most notable are the churches in Auleja, Dagda, Viļāni, Krāslava, Piedruja, Pasiene, Aglona, and Bērzgale. The churches in Asūne, Rundēni, Šķaune, and Ezernieki built already in the first half of the 19th century, in the period of Classicism, are repercussions of Baroque. Baroque expressions within the Eclecticism around the turn of the 19th and 20th centuries are churches in Daugavpils and Rogovka, and even later — the Church of the Virgin Mary in Heaven in Ludza (1939, 1990–1995).

The buildings of Classicism are characteristic of the use of one and the same formal vocabulary based on order system in the architecture of buildings of all kinds. Latgale is proud of one of the earliest examples of Classicism in Latvia — Varakļāni Manor castle (1783–1789).

The period of Eclecticism left a series of beautiful churches shaped in brick-neo-Gothic forms or with boulder-stone and red brick walls, as well as several imposing urban residential buildings with figurative red brick-masonry facades. There are also some examples of Art Nouveau in Daugavpils. The Castle of Lūznava Manor is the most outstanding example of Art Nouveau among the buildings of this type across the whole of Latvia.

One of the most significant public buildings in Latvia built during the period between the two world wars is Vienības nams in Daugavpils. The Soviet era mostly left the large scale housing estates built up with standard-designed residential buildings and various standard-designed public buildings. The most visible buildings constructed according to the so-called individual projects in Latgale are the cafe "Rēzna" in Rēzekne (1967–1970) and the cinema "Oktobris" in Daugavpils (1981). Significant contemporary contribution in architecture are the Centre of Creative Services of the East of Latvia "Zeimuļš" (2009–2012) and the regional multifunctional centre (concert hall) "Gors" (2010–2013) in Rēzekne. They provided a new, higher-level quality in the whole surrounding environment.